

Právnícké osoby

Prof. JUDr. Kateřina Ronovská, Ph.D.

Osnova (3 přednášky):

- Základní koncepce, historické souvislosti,
- Právnícké osoby de lege lata v ČR
- Prameny, systematika
- Obecná část právníckých osob: ustavení, vznik, účel, vnitřní poměry, zrušení, likvidace, zánik
- Korporace
- Fundace (nadace a nadační fondy)
- Ústavy soukromého práva

Historický kontext

- Římské právo ani středověké právo neznalo právnické osoby jako obecnou kategorii, později byla za autonomní entitu považována církev, ve středověku cechy, první „akciové společnosti“, např. britská Východoindická společnost (r.1600) apod.
- Pojem právnické osoby se utváří s nástupem novověku (teoretický koncept až produkt německé právní doktríny, Savigny)
- Právnické osoby jako typy a obecný pojem vznikají po několika liniích:
  - Korporativní povahy (personální základ)
    - obchodní společnosti jako nositelé ekonomické aktivity (lex mercatoria)
    - spolky jako výraz spolčovací aktivity
  - Fundační povahy (legáty, fideikomisy, fiducia, nadace, fondy..)
- samosprávné typy (obce, univerzity, cechy, profesní komory..)

Vytvoření teoretického konceptu právnické osoby

- Koncept/institut právnické osoby vznikl jako obecný pojem v podmínkách přirozenoprávního myšlení,
- To bránilo připustit existenci subjektu práva, odlišného od člověka (přirozená osoba)
- Řešení – pol. 19 stol. - teorie fikce (Savigni) – právnická osoba (PO), normativní konstrukce, nemá oporu v reálném světě
- Reakce na teorii fikce byla teorie reality (Gierke) – PO přijata jako reálně existující (mající „duši a tělo“, orgány)
- Množství dalších teorií a pohledů na to, co je právnická osoba (důležité při vytváření právního rámce – ZBG, NBW, OZ)

Právnícká osoba (obecně): různost pohledů

- Organizovaný útvar („personifikovaný“ účel)?, který je silou zákona nadán právní osobností (výtvar práva)
- Osoba v právním smyslu - svébytný subjekt práva (majetková samostatnost a odpovědnost), mající hlubší sociální podstatu?
- Druh vlastnické struktury? – forma správy majetku
- Nexus obligací (konstituuje ji/ je jejím důsledkem)
- Nástroj financování?
- Mix smluvního a majetkového práva a zastoupení?

Právnícká osoba a její právně-organizační podstata

Zpravidla jde o výsledek procesu:

- separace (oddělení od existující osoby) ke zvolenému účelu
- institucionalizace (vznik nového útvaru s alespoň minimální organizační strukturou)
- personifikace (vznik nové osoby), vázáno na existenci zákonné úpravy (§ 20/1 OZ)

Koncepce právnické osoby de lege lata v ČR I.

- § 20 odst. 1 OZ: Právnická osoba je organizovaný útvar, o které zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná.
- Vychází z konceptu, že právnická osoba je juristická fikce, nemající oporu v reálném světě (rozhodnutí zákonodárce, které „entitě“ přiznává/uznává zákon právní osobnost).
- Právnická osoba není postavena „na roveň“ člověku (fyzické osobě), je nástrojem k dosažení účelu.

Viz též Nejvyšší soud se v rozsudku ze dne 30. 11. 2021, sp. zn. 23 Cdo 327/2021 (právnická osoba nemá právo na odčinění nemajetkové újmy způsobené neoprávněným zásahem do své pověsti podle § 135 odst. 2 o. z., není-li výslovně ujednáno jinak).

- § 118: PO má právní osobnost (§ 15 odst. 1) od svého vzniku do zániku.
- § 17/2: „Zřídí-li někdo právo nebo uloží povinnost tomu, co osobou není, přičte se právo nebo povinnost osobě, které podle povahy právního jednání náleží.“

Koncepce právnické osoby de lege lata ČR II.

- § 20 odst. 1 věta druhá: Právnická osoba může bez zřetele na předmět své činnosti mít práva a povinnosti, které se slučují s její právní povahou.
- Účel: soukromý nebo veřejný, veřejná prospěšnost
- Pro právnickou osobu není relevantní kategorie svéprávnosti: jednání za PO je v OZ chápáno jako zastupování (§ 161, 162), dobrá víra členů orgánů se přičítá právnické osobě
- Orgány PO za ni rozhodují a nahrazují její vůli (§ 151 odst. 1)
- Orgánem PO může být i právnická osoba (na konci vždy člověk)

Podstatné/pojmové znaky právnické osoby

Obecné:

1. Vliv státu a práva na vznik právnické osoby
2. Právní osobnost (tj. právní subjektivita)
3. Účel právnické osoby
4. Organizační struktura (alespoň minimální)
5. Majetková samostatnost a samostatná majetková odpovědnost

Identifikační:

1. Název
2. Sídlo
3. „Národnost“ právnické osoby

Právnícké osoby veřejného práva?

- Neexistuje legální definice
- Význam pro použitelnost úpravy OZ pro PO veřejného práva
- Kritéria členění:
  - Způsob založení (přítomnost vůle)/vzniku
  - Osoba zakladatele/zřizovatele
  - Účel
  - Přítomnost dohledu ze strany státu
  - Způsob financování atd.

Viz též např. I. ÚS 260/06 (výběr ÚS 3353/2007), či NSS 2 Ans 4/2009-93, či nálezy IV. ÚS 1146/16 (ČEZ)

Právnícké osoby veřejného práva a stát

- § 20 odst. 2: „Právnícké osoby veřejného práva podléhají zákonům, podle nichž byly zřízeny; stanovení občanského zákoníku se použijí jen tehdy, slučuje-li se o s jejich povahou.“
- § 3029/ 2: nestanoví-li OZ jinak, nejsou dotčena ustanovení právních předpisů z oboru práva veřejného, jakožto i ustanovení jiných právních předpisů upravujících zvláštní soukromá práva.
- § 21: „Stát se v oblasti soukromého práva považuje za právníckou osobu. Jiný právní předpis stanoví, jak stát právně jedná.“ (není PO, fikce)

ZÁJEM, ÚČEL a ČINNOST PRÁVNICKÉ OSOBY § 144 a násl. OZ

- PO lze ustavit ve veřejném i soukromém zájmu (dle hlavní činnosti)
- Význam pro volbu právní formy
- Účel: dává smysl existenci PO, pojmový znak, je konkretizací určitého zájmu, ekvivalentem obecného cíle (vize)
- u některých PO limity – podnikání atd.
- § 145 – zakázané účely
- Nutno rozlišovat mezi účelem a činností (vztah cíle a prostředku)!!
- Činnost: soubor aktivit, kterými je dosahováno účelu

USTAVENÍ PRÁVNICKÉ OSOBY § 122 a násl. OZ

- zakladatelské právní jednání – min. obsahu (§ 123)

Obecné: název, sídlo, předmět, statutární orgán a určí, kdo jsou jeho první členové (lex specialis zejména ZOK)

přijetí stanov nebo uzavření jiné smlouvy (více osob) - § 125

zakladatelská listina (když to připustí zákon – 1 osoba - nadace, jednočlenná obchodní společnost)

ZOK - pravidla doplňuje, modifikuje

- Zákon (ČT, ČTK, VZP, AK ČR)
- jiný způsob stanovený jiným předpisem (§ 122)- příspěvková organizace

Zakladatelské právní jednání právnické osoby

- Autonomie vůle – svoboda ustavování
- Projev vůle zakladatele/zakladatelů (právní jednání) k ustavení právnické osoby k realizaci zákonem nezakázaného účelu
- Nutné, nejdůležitější, nezastupitelné, jedinečné, podmínka existence, předpoklad pro nabytí právní osobnosti
- zákonem stanovený minimální forma a obsah
- numerus clausus právnických osob
- Různě nastavené zákonné požadavky u jednotlivých právnických osob (právních forem)

Jednání mezi založením a vznikem právnické osoby

§ 127 OZ

- Lze jednat „jménem“ (lépe „za“) PO; kdo jedná, je zavázán sám, více osob zavázáno solidárně
- Možnost PO převzít účinky jednání do 3 měsíců po vzniku a dát to najevo zúčastněným (nutný projev vůle PO)

Přímé jednání PO vs. zastoupení PO

- Do 31. 12. 2013 - jednání statutárního orgánu právnické osoby bylo jejím jednáním **přímým** (osobním)
- Od 1. 1. 2014 - rozlišování mezi přímým jednáním právnické osoby (členy statutárního orgánu) a jejím zastoupením bylo opuštěno; členové statutárního orgánu právnické osoby jsou nadále považováni za její **zástupce**
- Vede se diskuse, zda se jedná o zastoupení smluvní, zákonné nebo „*sui generis*“

VZNIK PRÁVNICKÉ OSOBY § 126 OZ

- Pravidlem registrační princip; vznik dnem zápisu do veřejného rejstříku
- výjimky:
  - vznik zákonem (účinností stanovením dne pozdějšího)
  - zákonné výjimky (odborové organizace, organizace zaměstnavatelů, § 3025/2 – princip evidenční)
  - v zákonem stanovených případech i princip koncesní

Po vzniku PO:

- se nelze domáhat určení, že nevznikla (ochrana práv 3 osob- § 128)
- lze prohlásit PO za neplatnou = vstup do likvidace (důvody v § 129)

VEŘEJNÉ REJSTŘÍKY – OZ, VeřRej

- Veřejný zájem na transparentnosti PO
- Co se zapisuje: min. standard § 120
- Princip materiální i formální publicity (§ 121)
- ZÁKON č. 304/2013 Sb., O VEŘEJNÝCH REJSTŘÍCÍCH PRÁVNICKÝCH A FYZICKÝCH OSOB a EVIDENCI SVĚŘENSKÝCH FONDŮ (co dříve v ObchZ a OSŘ)
- VEŘEJNÉ REJSTŘÍKY (v režimu ZoVR):
  - Obchodní
  - Spolkový
  - Nadační
  - Obecně prospěšných společností
  - Ústavů
  - Společenství vlastníků jednotek

ORGÁNY PRÁVNICKÉ OSOBY § 151 OZ

§ 151 odst. 1:

„Zákon stanoví, popř. zakladatelské právní jednání určí, jakým způsobem a v jakém rozsahu členové orgánů právnické osoby za ni rozhodují a nahrazují její vůli.“

Orgány:

- statutární a jiné (nejvyšší, kontrolní...)
- jednočlenné a kolektivní (§ 152 odst. 1)
- Volené, jmenované, jinak sestavované
- „Člen orgánu“ x „člen voleného orgánu“
- i individuální orgán (předseda) – „člen voleného orgánu“
- členem orgánu může být i právnická osoba § 154
- Dobrá víra členů orgánů se přičítá PO (§ 151 odst. 2)

Příkazní smlouva x smlouva o výkonu funkce 59 ZOK

Statutární orgán právnické osoby

- Nezbytný pro každou právnickou osobu
- Kolektivní vs. individuální orgány
- Tzv. zbytková působnost (§ 163 OZ)
- Neomezené a neomezitelné zástupčí oprávnění (§ 164/1 OZ)
- Zastupování právnické osoby vůči 3 osobám (§ 161 OZ)
- Zápis do veřejného rejstříku, princip materiální publicity, neúčinnost vnitřních omezení (§ 162 OZ)
- Zastupování „ve všech záležitostech“ (§ 164 OZ)

Péče řádného hospodáře (§159 OZ)

- Cílem je motivace k zajištění řádného, tj. odpovědného a efektivního řízení/výkonu funkcí členů volených orgánů směřujícího ke sledování zvoleného účelu, za současného respektu práv třetích osob.
- V občanském zákoníku byl v § 159 ObčZ nastaven základní - a pro všechny právnické osoby společný - objektivizující standard péče řádného hospodáře, který klade důraz na plnění povinností členů (statutárních) orgánů právnických osob.
- Zároveň je ale vytvořen prostor pro zohledňování rozdílů u jednotlivých typů právnických osob, a to zejména s ohledem na účel, který ve společnosti sehrávají.
- Nelze však v žádném případě paušalizovat, neboť vždy bude třeba zkoumat konkrétní situaci v daném místě a čase.

PÉČE ŘÁDNÉHO HOSPODÁŘE § 159 (loajalita, pečlivost, znalost)

- (1) Kdo přijme funkci člena voleného orgánu, zavazuje se, že ji bude vykonávat s nezbytnou loajalitou i s potřebnými znalostmi a pečlivostí. Má se za to, že jedná nedbale, kdo není této péči řádného hospodáře schopen, ač to musel zjistit při přijetí funkce nebo při jejím výkonu, a nevyvodí z toho pro sebe důsledky.
- (2) Člen voleného orgánu vykonává funkci osobně; to však nebrání tomu, aby člen zmocnil pro jednotlivý případ jiného člena téhož orgánu, aby za něho při jeho neúčasti hlasoval.
- (3) Nenahradil-li člen voleného orgánu právnické osobě škodu, kterou jí způsobil porušením povinnosti při výkonu funkce, ačkoli byl povinen škodu nahradit, ručí věřiteli právnické osoby za její dluh v rozsahu, v jakém škodu nenahradil, pokud se věřitel plnění na právnické osobě nemůže domoci.
- Pro obchodní společnosti a družstva modifikace tzv. pravidlem podnikatelského úsudku § 51 ZOK

Loajalita člena voleného orgánu

- Loajalita je povinnost „věrnosti“ zájmům právnické osoby, tj. při výkonu funkce preferovat zájmy právnické osoby před zájmy jinými (vlastními, 3 osob).
- Lze ji blíže vymezit ve smlouvě o výkonu funkce či ve vnitřních dokumentech.
- Jde o tzv. fiduciární vztah, který je vytvořen na bázi vzájemné důvěry, která by neměla být zklamána.
- Při rozhodování členů orgánů je dán určitý manévrovací prostor (je součástí výkon funkce s péčí řádného hospodáře), ve kterém se mohou členové orgánů při rozhodování pohybovat.

Soudný intelekt vs. odborník (§ 4 a § 5)

- Obecně není vyžadován výkon funkce s „odbornou“ péčí, ale „běžnou“ péčí, tj. takovou, kterou by vynaložila osoba s rozumem průměrného člověka jednající v obdobném postavení.
- Pokud lze ovšem člena orgánu považovat za „odborníka“ ve smyslu § 5 ObčZ (tj. že se přihlásí veřejně nebo ve styku s jinou osobou k určitému povolání nebo stavu), musí tento jednat s odbornou péčí.
- Toto rozlišení má dopady v oblasti deliktního práva

Z judikatury NS:

- Plnění povinnosti péče řádného hospodáře je nezbytné posuzovat z pohledu ex ante, tj. úhlem pohledu skutečností, které byly jednajícímu byly známy (či při vynaložení příslušné péče mohly a měly být) v okamžiku, v němž určitá rozhodnutí činil (viz 29 Cdo 5036/2015, R 131/2017, zobecněné).
- Odpovědnost člena orgánu je odpovědností za výkon funkce, nikoli za výsledek. Zároveň nelze učinit závěr, že by určité jednání bylo vždy (per se) v rozporu s péčí řádného hospodáře (viz 29 Cdo 3235/2016).

Povinnost k náhradě újmy při porušení péče řádného hospodáře

- Při porušení péče řádného hospodáře vzniká každému členu orgánu individuálně povinnost k náhradě újmy, která vznikla v příčinné souvislosti s jejich zaviněným protiprávním jednáním (porušení péče řádného hospodáře) vznikla.
- Jde primárně o „vnitřní“ vztah mezi PO a členem jejího orgánu. Pokud je způsobena újma třetí osobě, odpovídá za ni PO jako taková.

JEDNÁNÍ ZA PRÁVNICKOU OSOBU § 161-166 OZ

- Kdo zastupuje, dá najevo, co ho k tomu opravňuje, pravidla pro podepisování (§ 161)

Jednání za:

- 1) Statutární orgán (§ 163) – tvoří vůli v roli zástupce (§ 436)
- 2) Členové jiných orgánů, zapisovaných do VR
- 3) Opatrovník (§165/2)
- 4) Zaměstnanci, obdobně člen nebo člen jiného orgánu nezapsaného do VR (§ 166)
- 5) Smluvní zastoupení – zmocněnec (§ 441 až 449)
  - prokurista (§ 450 až 456)

Zastoupení zaměstnancem §166 OZ

- Právníckou osobu zastupují její zaměstnanci v rozsahu obvyklém vzhledem k jejich zařazení nebo funkci; přitom rozhoduje stav, jak se jeví veřejnosti.
- Omezení zástupčího oprávnění vnitřním předpisem právnické osoby má účinky vůči třetí osobě, jen muselo-li jí být známo.

§ 167 OZ: podmínky přičitatelnosti deliktu

Právníckou osobu zavazuje :

- 1) protiprávní čin, kterého se
- 2) při plnění svých úkolů
- 3) dopustil a) člen voleného orgánu,
b) zaměstnanec nebo
c) jiný její zástupce

ZRUŠENÍ PRÁVNICKÉ OSOBY (§ 168)

PO se zrušuje:

- Právním jednáním (dobrovolně)
- Rozhodnutím orgánu veřejné moci (soudu)
- Dosažením účelu
- z dalších důvodů stanovených zákonem (ex lege)

ZRUŠENÍ S LIKVIDACÍ (§ 186 a násl.) NEBO BEZ LIKVIDACE S PRÁVNÍM NÁSTUPCEM) – PŘEMĚNY (FÚZE, ROZDĚLENÍ), ZMĚNA PRÁVNÍ FORMY - § 174 a násl.

- Autoritativní zrušení soudem – důvody § 172, vždy lhůtu ke zjednání nápravy

Přeměny právnických osob – obecná úprava

- Fúze – sloučení, splynutí - §178
- Rozdělení
- Změna právní formy (transformace) - 183

- Účinnost přeměny PO zapisované do veřejného rejstříku nastává dnem zápisu do rejstříku (konstitutivní účinek)
- Fúzovat a rozdělovat se mohou právnické osoby o různé právní formě, stanoví-li tak zákon.
- Zvláštní úprava u jednotlivých typů PO

Likvidace právnických osob I. - exkurs

- Obligatorní proces, pokud zrušení bez právního nástupce
- obecná pravidla (inspirace dosavadním obchodním zákoníkem), viz § 187 – 209 OZ
- pravidla zajišťující, aby vždy existoval likvidátor, nebo alespoň osoba, která by vykonává jeho působnost
- povinností příslušného orgánu povolat likvidátora (sama PO nebo soud)
- nesplní-li PO tuto povinnost – jmenuje soud (může jmenovat i aktuálního člena statutárního orgánu)
- není-li funkce likvidátora obsazena - § 189 odst. 2

Likvidace právnické osoby II.

- zavedení pojmu likvidační podstata (§ 187) – majetek zrušené PO
  - přesnější regulace pro přenechání likvidační podstaty věřitelům, nedaří-li se ji zpeněžit (§ 202 – § 204)
  - zvláštní způsob naložení s likvidačním zůstatkem u veřejně prospěšných nadací

- osud neuspokojených pohledávek věřitelů
  - zánik – § 203
  - obnovení – § 209 => navazující právní úprava promlčení (§ 643 odst. 2)

- postavení zaměstnance
  - mají právo na přednostní uspokojení všech svých pohledávek vůči zaměstnavateli (§ 202)

ZÁNİK PRÁVNICKÉ OSOBY

- PO zapsaná do veřejného rejstříku – dnem výmazu
- PO, která nepodléhá zápisu – skončením likvidace
- LIKVIDACE – obligatorní postup pro všechny PO
  - Zákonem stanovený postup pro vypořádání majetku (likvidační podstaty)
  - Povinnost zveřejnění v Obchodním věstníku: „v likvidaci“
  - Likvidátor povinen vykonávat funkci s péčí řádného hospodáře
  - Složitý administrativně-technicistní proces

Typologie právnických osob

- Obecná charakteristika PO (§ 118-209)
- Korporace (§ 210-302)
  - Spolky
  - SVJ (§1200 a násl.)
  - OO, OZ (§3025)
  - obchodní korporace (ZOK)
- Fundace (§ 303 – 401)
  - Nadace (§ 306-393)
  - Nadační fondy (§ 394-401)
- Ústavy (§ 402-418)
- Důležitá přechodná ustanovení - §3041 a násl.

(historické právnické osoby – OPS, ZSPO, atd.)

FUNDACE, SPOLKY, ÚSTAVY V OZ

**(viz samostatná prezentace
a sylaby v IS)**

A to je vše.....

Děkuji za pozornost!